

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายเริ่มตั้งแต่ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง การเปรียบเทียบความแตกต่างตามตัวแปรอิสระ ๖ ตัวแปร คือ เพศ สถานภาพ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว และค้นพบสุดท้ายเป็นการอภิปรายระดับความน่าปรารถนาของผลการกระทำ

ตอนที่ ๑ ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

ผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ความเข้าใจตามตารางที่ ๑๔, ๑๕ เมื่อจัดอันดับค่าเฉลี่ยของพฤติกรรม พบว่า การประกอบอาชีพอิสระ เป็นพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างให้ไว้ในอันดับแรก และมีจรรยาบรรณที่ผิดกฎหมายให้ไว้ในอันดับสุดท้าย และเมื่อพิจารณาจากระดับความถูกต้องของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่ามีจำนวน ๖ พฤติกรรม กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูก ควร อย่างมากที่สุดแก่ การประกอบอาชีพอิสระ การบริจาคทรัพย์สิน การอำนวยความสะดวกแก่สาธารณะ การกระจายทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน การไม่เอาทรัพย์สิน และการประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีผิด ไม่ควรอย่างยิ่งมาก มีจำนวน ๓ พฤติกรรม ได้แก่ การไม่รักษาสาธารณสมบัติ การลักฉ้อทรัพย์สิน และมีจรรยาบรรณที่ผิดกฎหมาย สำหรับพฤติกรรมมีจรรยาบรรณที่ผิดกฎหมาย และการกู้ยืมเงินจากผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถตัดสินได้ว่า ดี ถูก ควร หรือไม่ดี ผิด ไม่ควร

การแสดงความรู้ความเข้าใจสูงในเรื่องของการประกอบอาชีพอิสระ เป็นข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงว่า นักเรียน ครู และผู้ปกครอง มีความสนใจและต้องการที่จะทำงานอย่างมีอิสระ เพราะมีโอกาสในการที่จะพัฒนาความสามารถของตัวเอง เป็นตัวของตัวเองและพึ่งพาตัวเองได้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรอบอธิบายลักษณะประจำประเทศไทย (ประเสริฐ แยมกสินพูน, ๒๕๑๕ : ๑๔ - ๑๕) พบว่า คนไทยมีการเน้นการรักษาสภาพ และความเป็นตัว

ของตัวเองไว้ในลักษณะเด่น โดยกล่าวถึงลักษณะนิสัยของคนไทยว่า ไม่ต้องการอยู่ใต้อำนาจบังคับของผู้อื่น ไม่ชอบการควบคุมบังคับเข้มงวด ไม่ชอบการกดขี่หรือให้ผู้อื่นเข้ามายุ่งเกี่ยวในการทำงานและชีวิตส่วนตัว คนไทยเป็นคนที่มีความหยิ่งและรักศักดิ์ศรีของตนเอง การรักความเป็นไทยทำให้คนไทยไม่ชอบทำงานอยู่ใต้อำนาจบังคับของผู้อื่น เช่น ลูกจ้าง กรรมกร หรือทำงานบริษัทห้างร้านเอกชน นอกจากความจำเป็นบังคับหรือสิ่งตอบแทนสูงพอ คนไทยจึงนิยมประกอบอาชีพของตนเอง เช่น เป็นชาวนา หรือข้าราชการ ซึ่งถึงแม้จะทำงานอยู่ใต้อำนาจบังคับของผู้อื่น แต่ใต้อำนาจนี้ก็ไม่ใช่อำนาจส่วนตัว และความรักอิสระนี้เองก็มีผลเสียเช่นเดียวกัน โดยทำให้คนไทยเราไม่ค่อยมีความรู้สึกผูกพันต่อหน้าที่ การถือตัวเองเป็นใหญ่ทำให้การประสานงานและทำงานเป็นกลุ่มต้องมีปัญหาบางอย่าง

ส่วนพฤติกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การฉวยโอกาสทุจริต การไม่รักษาสาธารณสุขสมบัติ การลักฉ้อทรัพย์สิน และมีอาชีพที่ผิดกฎหมาย นักเรียน ครู และผู้ประกอบการก็มีความเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี เป็นสิ่งที่ผิดและไม่สมควรปฏิบัติ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็มีความเข้าใจในพฤติกรรมเหล่านี้ได้ถูกต้อง แต่สำหรับในชีวิตประจำวันเขาจะกระทำหรือไม่กระทำนั้นเป็นอีกประเด็นหนึ่ง และในส่วนนี้น่าจะมีการวิจัยกันเพิ่มเติมว่า ความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีอยู่กับการกระทำจริง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กันมากน้อยแค่ไหนต่อไป

ตอนที่ ๒ ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ เปรียบเทียบตามตัวแปรอิสระ ๖ ตัวแปร

๑. เพศ

จากผลการวิจัยที่พบว่าเพศเป็นตัวแปรที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ๑๑ พฤติกรรม และมีเพียง ๔ พฤติกรรมที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ ๑๖) และเมื่อสรุปผลออกมาในรูปของสัญญาณคะแนน (รูปที่ ๑) ปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจของเพศหญิงมีแนวโน้มที่สูงกว่าเพศชาย ๑๐ พฤติกรรม และเพศชายสูงกว่าเพศหญิง ๔ พฤติกรรม ผลที่ได้นี้จึงสอดคล้องกับการวิจัยของ ประสาร มาฬากุล (๒๕๒๓ : ๖๒, ๖๗, ๗๐, ๗๒, ๗๕) ก็พบเช่นกันว่าเพศหญิงให้ค่านิยมหลาย ๆ ด้านสูงกว่าชายเช่นกัน พฤติที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าเนื่องมาจากแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมไทยเปลี่ยนไปแต่เดิมนั้นสังคมไทยให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กชายแบบอิสระทำอะไรได้ตามใจชอบ ส่วนเด็กหญิง

มักถูกเข้มงวดกวาดขัน ให้ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ส่วนในปัจจุบันบทบาทของสตรีได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก จะเห็นได้จากการตื่นตัวและกระตือรือร้นที่จะเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของสตรีมากขึ้น มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานะจากการเป็น "ข้างเท้าหลัง" (เพ็ญแข วัจนสุนทร. ๒๕๒๒ : ๔๔) โดยการที่สตรีออกไปทำงานนอกบ้านในสถานที่ต่าง ๆ มากมาย และสตรีที่มีความสามารถบางคนก็สามารถเป็นผู้นำในกิจการต่าง ๆ ด้วย ทำให้สตรีต้องพยายามขบขวยในด้านการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพราะว่าการมีความรู้ความสามารถย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในกิจการต่าง ๆ ดังปรากฏว่าจำนวนสตรีที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมีเพิ่มขึ้นถึง ๑๔ เท่า ในช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ - ๒๕๑๙ ในขณะที่ชายเพิ่มเพียง ๑๐ เท่า ในช่วงเวลาเดียวกัน (วนิดา และคณะ ๒๕๒๒ : ๖๔) ดังนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่า เนื่องจากสภาพสังคมไทย เปลี่ยนแปลงไปจึงมีผลทำให้เพศหญิงและเพศชายมีความรู้ลึกนึกคิด และความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกันไปดังกล่าวแล้ว

๒. สถานภาพ

จากผลการวิจัยซึ่งปรากฏในบทที่ ๓ (ตารางที่ ๑๗) เมื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจตามตัวแปรสถานภาพแล้วพบว่า กลุ่มบุคคลต่างสถานภาพกันได้แก่ นักเรียนชั้น ป.๖ ม.๓ มศ. ๕ ครู และผู้ปกครอง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < ๐.๐๑$) มีจำนวน ๑๔ พฤติกรรม มีเพียงพฤติกรรมเดียวที่ได้แก่มิจฉาชีพที่ไม่ผิดกฎหมายที่ไม่พบความแตกต่าง กล่าวคือนักเรียน ม.๓ มศ. ๕ และครู ต่างมีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมด้านบวกสูงที่สุด ในจำนวนใกล้เคียงกัน (ม.๓ มี ๔ พฤติกรรม มศ. ๕ มี ๓ พฤติกรรม และครู มี ๓ พฤติกรรม) และนักเรียน ม.๓ กับ มศ. ๕ ทั้งสองกลุ่มนี้ต่างมีความรู้ความเข้าใจไม่แตกต่างกันในทุกพฤติกรรม : ส่วนนักเรียน ป.๖ เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มของความรู้ความเข้าใจด้านบวกต่ำที่สุดจำนวน ๔ พฤติกรรม อีกทั้งมีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมด้านลบต่ำที่สุดจำนวน ๔ พฤติกรรม ด้วยเช่นกัน

ผลการวิจัยที่ปรากฏเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่า สถานภาพของบุคคลสัมพันธ์กับ ความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ความแตกต่างกันดังกล่าวแล้วพอจะสรุปได้ว่ามาจากสาเหตุหลายประการคือ

ประการแรก เกี่ยวกับอายุของกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นได้ว่ากลุ่มนักเรียน ป. ๖ เป็นกลุ่มที่มีอายุน้อยที่สุดคือ ๑๐ - ๑๓ ปี นักเรียน ม. ๓ มีอายุระหว่าง ๑๔ - ๑๖ ปี นักเรียน มศ. ๔ มีอายุระหว่าง ๑๗ - ๑๙ ปี ส่วนครูและผู้ปกครองเป็นกลุ่มที่มีอายุมากที่สุด คือตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป การที่บุคคลมีอายุที่ต่างกันย่อมจะมีผลต่อพัฒนาการทางการคิดและเข้าใจ เด็กไม่สามารถคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางได้เท่าผู้ใหญ่ เนื่องจากภาวะทางปัญญายังไม่ถึงขั้น

ประการที่สอง ระดับการศึกษาก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลทำให้บุคคลได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้มากกว่ากัน ฉะนั้นบุคคลที่มีการศึกษาและประสบการณ์มากจึงมีการเพิ่มพูนความรู้และความสามารถให้ตนเองเสมอ ทำให้เกิดทัศนคติที่กว้างขวางและอุปาทานในสิ่งต่าง ๆ ได้มาก นอกจากนั้นการศึกษาในระดับที่สูงมากขึ้น มักมีการจัดอภิปรายและการจัดนิทรรศการทางด้วนนี้มาก เมื่อได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ มากเข้าก็ย่อมเปิดโอกาสให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ และการแสดงออกได้มาก โดยที่ระดับการศึกษากับความสามารถทางสมองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คนที่ได้รับการศึกษาสูงมักจะมีแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์สูง มุ่งสร้างความสำเร็จเพื่อตนเอง (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา ๒๕๒๓ : ๖๔) ดังการวิจัยครั้งนี้สถานภาพที่แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม มีการศึกษาในระดับที่แตกต่างกันคือ ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย จนกระทั่งถึงระดับประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาตรีและปริญญาโท ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจก็พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำคือ ร้อยละ ๔๐.๔ อยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๓๒.๑ อยู่ในระดับมัธยมศึกษา และร้อยละ ๒๕.๕ อยู่ในระดับอุดมศึกษา ส่วนครูอยู่ในระดับอุดมศึกษาคือ ตั้งแต่อนุปริญญาขึ้นไป

โดยเหตุที่ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างกระจายกันเช่นนี้ จึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้ความรู้ ความเข้าใจของบุคคลต่างกัน โดยที่ผู้มีการศึกษาสูงกว่า สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียน ม. ๓ มศ. ๔ และครู มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมด้านบวกมากกว่าผู้มีการศึกษาดำกว่า คือนักเรียน ป. ๖

ประการที่สาม ประสบการณ์ทางสังคม ดังได้กล่าวแล้วว่ามีความเกี่ยวข้องกับอายุและระดับการศึกษา ผู้มีอายุและการศึกษามากย่อมมีโอกาสได้รับการถ่ายทอด ปลุกฝังความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ ทางด้านจริยธรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยสถาบันทางสังคมอันได้แก่ ครอบครัว และสถานศึกษาเป็นผู้อบรม ครอบครัวเป็นแห่งแรกที่สำคัญที่สุดในการสร้างและพัฒนาการรับรู้

ทัศนคติ ค่านิยมต่างๆ ในระยะต่อมาเมื่อเด็กเติบโตขึ้นอยู่ในวงสังคม ในสถานศึกษา เด็กจึงมี แนวโน้มที่จะเปิดรับข้อมูล ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่เกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ดังนั้นผู้มีประสบการณ์มักยอมรับมากเห็นมาก และคิดมากเป็นธรรมดา แต่ ประสบการณ์ทางสังคมประการเดียว ที่เชื่อว่าจะทำให้ความรู้ความเข้าใจต่างกัน จะต้องเกี่ยวข้องกับทั้ง ๓ ประการ คือ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทางสังคม ดังจะเห็นได้จากการวิจัยว่า ถึงแม้ผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางสังคมมาก แต่ความรู้ความเข้าใจมิได้มากตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะว่าระดับการศึกษาเข้ามามีส่วนด้วย เพราะว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษา ค่อนข้างต่ำนั่นเอง

จากข้อมูลในการวิจัย จึงได้ข้อสังเกตหลายอย่างว่านักเรียน ป. ๖ มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ จึงอธิบายได้ว่าเป็นเพราะนักเรียนในกลุ่มนี้มีอายุน้อยที่สุดและการศึกษาต่ำสุด ทำให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ไม่กว้างขวางและลึกซึ้ง ไม่สามารถคิดและเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด ส่วนในกลุ่มของนักเรียน ม.๓ และ ม.๕ พบว่ามีความรู้ความเข้าใจโดยเฉลี่ยสูงพอ ๆ กัน น่าจะเป็นเพราะว่านักเรียนในวัยนี้มีการชวนหาความรู้อยู่เสมอ เนื่องจากเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่จะตัดสินใจว่าจะทำอะไร จะเป็นอะไร ต่อไปในอนาคต ทำให้มีการตื่นตัวมากเป็นพิเศษ ระยะวัยรุ่นนี้มักสนใจใฝ่หาความรู้ มีความพยายามสูงและแข่งขันกัน มีความสนใจในกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ จึงได้ความรู้ที่กว้างขวาง นอกจากนั้นระยะนี้ยังอยู่ในช่วงของการสร้างอุดมคติและปรัชญาชีวิต จึงมีความตั้งใจที่จะใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม (ประสาร มาสากุล ณ อยุธยา ๒๕๒๓ : ๖๕, ประมวล ดิฉินสัน ๒๕๒๐ : ๑๓๖) จึงเป็นผลให้มีความรู้ความเข้าใจในระดับที่สูง

ในทำนองเดียวกันครูก็เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง การที่จะมาเป็นครู ผู้ซึ่งอบรมสั่งสอนและฝึกให้เด็ก เป็นผู้มีความรู้และประพฤติดีได้ จะต้องมีความรู้ความสามารถ มีวุฒิภาวะทางปัญญามากกว่าเด็ก ประกอบกับครูเป็นเสมือนแม่แบบสำหรับเด็ก จึงเป็นกรอบที่กีดกันครูให้ประพฤติปฏิบัติแต่ในพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกและควร ได้ส่งผลให้ครูต้องชวนหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับสภาวะของเด็กที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

กล่าวโดยสรุป สถานภาพของบุคคลอันมีอายุ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันจึงสัมพันธ์กัน ความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจของนักเรียน ครู

และผู้ปกครอง และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

๓. ศาสนา

ผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจตามตัวแปรศาสนา ซึ่งจำแนกตามการนับถือศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม พบว่า ผู้ที่นับถือศาสนาต่างกันมีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกือบทุกพฤติกรรม ยกเว้นพฤติกรรมเดียว คือ การลักฉ้อทรัพย์ ซึ่งพบว่าผู้ที่นับถือศาสนาพุทธมีความรู้ความเข้าใจแตกต่างจากผู้ที่ไม่นับถือศาสนาอิสลาม ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมีความเคร่งครัดต่อศาสนามาก ข้อบัญญัติต่างๆ นั้นบังคับให้ทุกคนปฏิบัติตาม จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แตกต่างจากชาวไทยพุทธที่ไม่ค่อยเคร่งครัดต่อศาสนามากนัก มีอิสระในการนับถือ นอกจากนี้ศาสนาพุทธยังสอนให้คนรู้จักให้อภัยกันเมื่อกระทำผิด (ธัญจรา บุญชู ๒๕๑๘: ๔๐) จึงมีผลให้ความเชื่อ ความคิดของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามแตกต่างกันได้

แต่ในกรณีที่พบว่าผู้ที่นับถือศาสนาต่างกันมีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันเกือบทุกพฤติกรรม ผู้วิจัยเข้าใจว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาต่างกัน มีจำนวนแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธมีจำนวน ๒๗๔๓ คน (ร้อยละ ๙๖.๗๙) ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์มีจำนวน ๒๗ คน (ร้อยละ ๐.๙๕) และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามมีจำนวน ๔๔ คน (ร้อยละ ๑.๕๕) เมื่อนำมาคำนวณเปรียบเทียบกันโดยใช้วิธีการทางสถิติแล้วจึงทำให้ไม่พบความแตกต่างกันดังกล่าวแล้ว ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ฉะนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาต่างกัน ควรจะมีจำนวนใกล้เคียงกันมากกว่านี้

๔. ภูมิภาค

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ ๓ (ตารางที่ ๑๙ และภาพที่ ๔) พบจะสรุปได้ว่า ประชากรในภูมิภาคต่างๆ คือ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .๐๕$ ขึ้นไป) มีจำนวน ๖ พฤติกรรม โดยที่ประชากรในภาคใต้มีความรู้ความเข้าใจด้านบวกมากกว่ากลุ่มอื่นๆ จำนวน ๔ พฤติกรรม และประชากรในภาคตะวันออก-เฉียงเหนือมีแนวโน้มของความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมด้านบวกน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ จำนวน ๖ พฤติกรรม

พฤติกรรม กล่าวคือน้อยกว่าประชากรในกรุงเทพมหานครและภาคใต้ ๕ พฤติกรรม น้อยกว่าประชากรในภาคเหนือ ๔ พฤติกรรม และน้อยกว่าประชากรในภาคกลางพฤติกรรมเดียว ส่วนประชากรในกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ และภาคใต้ ต่างมีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันทุกพฤติกรรม

ความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของประชากรที่มีถิ่นที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ พอจะกล่าวได้ว่าเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

ประการแรกสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจ ในสังคมไทยแต่ละภูมิภาคจะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งแต่ละภาคก็มีสภาพบางอย่างเฉพาะภาคของตนเอง โดยเฉพาะสภาพของการประกอบอาชีพและความกดดันทางเศรษฐกิจ และการได้รับอิทธิพลจากภายนอก (รายละเอียดในบทที่ ๑) อิทธิพลเหล่านี้จึงน่าจะสนับสนุนให้ประชากรในภูมิภาคต่าง ๆ มีลักษณะนิสัย ความรู้สึกนึกคิด และการประพฤติปฏิบัติแตกต่างกันไป ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัย

อีกประการหนึ่งคือ ลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสังคมจะรู้สึกอย่างไร จะคิดอย่างไรก็มักจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ จะเห็นได้ว่าประชากรในภาคต่าง ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน คนภาคเหนือมีชีวิตเป็นไปอย่างเชื่องช้าท่ามกลางธรรมชาติที่สงบ สวยงาม และอุดมสมบูรณ์ การต่อสู้แข่งขันกันมีน้อย แต่มักจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภาคกลางมีความตื่นตัวในเรื่องต่าง ๆ มาก มีความเป็นตัวของตัวเองสูง คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตรอด เนื่องจากธรรมชาติไม่เกื้อหนุน บุคคลจึงต้องลดความมุ่งหวังในชีวิตลง ส่วนภาคใต้เป็นภาคที่คนมีความสามารถ ประสบความสำเร็จในชีวิตมาก เศรษฐกิจการเงินการค้าดี เพราะว่าคุณสมบัติของธรรมชาติช่วยสนับสนุน สำหรับกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางของความเจริญทั้งหลาย ซึ่งประกอบไปด้วยคนต่างระดับ ต่างอาชีพ ต่างการศึกษาและต่างนิสัยใจคอ ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมจึงเป็น เอกเทศ ความใกล้ชิดผูกพันมีน้อย (ประเสริฐ แยมกลีษพูน ๒๕๑๖ : ๑๘ - ๑๙, พัทยา สายหู ๒๕๑๒ : ๑๔)

จากความแตกต่างกันของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และแบบแผนประเพณี วัฒนธรรมของประชากรในภูมิภาคต่าง ๆ จึงเป็นเหตุผลที่สนับสนุนให้ความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน และผลการวิจัยก็ออกมาอย่างชัดเจนว่า ประชากรในภาค

ได้ เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจด้านบวกสูงที่สุด จำนวน ๘ ใน ๑๖ พฤติกรรม ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่า
ว่าเป็น เพราะคนภาคใต้สนใจในการหาความรู้ ความสามารถเพิ่มเติมตลอดเวลา มุ่งแสดงความ
สามารถและหาความสำเร็จอย่างแข่งขัน ซึ่งตรงกันข้ามกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากร
พอใจในชีวิตความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ ให้อยู่รอดไปวันหนึ่ง ๆ จึงไม่สู้ยึดมั่นถือมั่นกับชีวิตและสิ่ง
แวดล้อม เป็นผลทำให้ความรู้ความเข้าใจในทางเศรษฐกิจต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ
การวิจัยของ ประสาร มาลากุล (๒๕๒๓ : ๖๕) ที่พบว่าค่านิยมหลาย ๆ ด้าน เช่น การช่วย
เหลือผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความใจกว้าง ก้าวหน้าและทันสมัย เป็นต้น ส่วน
การที่ความรู้ความเข้าใจของประชากรในภาคเหนือ กรุงเทพมหานครและภาคใต้ โดยเฉลี่ย
แล้วไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในทุกพฤติกรรม อธิบายได้ว่าเนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันใน
ความก้าวหน้าทางการศึกษา การเป็นศูนย์กลางของการศึกษา และประชากรทั้ง ๓ ภาคนี้มักจะ
ย้ายถิ่นที่อยู่สลับกันไปมาอยู่บ่อย ๆ นั้นเอง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ประชากรที่มีถิ่นที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ เป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลให้
ความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจต่างกัน และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

๕. สภาพความเป็นเมือง

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ ๒๐ และภาพที่ ๕ พอจะสรุปได้ว่า ประชา
กรในภูมิภาคต่าง ๆ มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจแตกต่างกัน
กันอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .๐๕$ ขึ้นไป) จำนวน ๘ พฤติกรรม โดยที่ความรู้ความเข้าใจของ
ประชากรในใจกลางกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะสูงมากกว่าในภูมิภาคอื่น ๆ และรองลงมาได้แก่
ประชากรในอำเภอเมืองและชานมมหานคร ส่วนประชากรในชนบทนั้นมีแนวโน้มที่ความรู้ความเข้าใจ
จะต่ำสุด กล่าวคือต่ำกว่าประชากรในอำเภอเมือง ๘ พฤติกรรม ต่ำกว่าใจกลางกรุงเทพฯ
๔ พฤติกรรม และต่ำกว่าชานกรุงเทพฯ พฤติกรรมเดียว

จากความแตกต่างกันของความรู้ความเข้าใจดังกล่าวแล้ว แสดงว่าสภาพความเป็น
เมืองก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่สัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติ
ฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการคือ

ประการแรก เนื่องจากความแตกต่างของโอกาสในการได้รับการศึกษา ชาวชนบท
ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย และมักคำนึงถึงการทำงานหาเลี้ยงชีพมากกว่าการที่จะให้บุตรธิดา

ได้ร่ำเรียน อีกทั้งหมู่บ้านแต่ละแห่งอยู่ไกลก็มาก ถนนหนทางก็มีน้อยทำให้การคมนาคมไม่สะดวก โรงเรียนก็มีอยู่น้อยแห่งมักจะอยู่ตามหมู่บ้านใหญ่ ๆ ซึ่งส่วนมากยังขาดครูและอุปกรณ์การสอนอยู่มาก ทำให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทขาดการบริการความรู้และจิตใจที่จะพัฒนาความรู้ ระดับความคิดและความเข้าใจจึงแคบอยู่เฉพาะความจริงง่าย ๆ (ไพฑูริย์ เครือแก้ว ๒๕๐๖ : ๔/๑-๑๒) ส่วนชาวเมืองโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการศึกษา เช่น ครูอาจารย์มีคุณภาพดีสูง มีความเชี่ยวชาญในการสอน อุปกรณ์การสอนพร้อมเพรียง มีกิจกรรมหลายอย่างให้นักเรียนมีส่วนร่วม นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังมีส่วนช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถมากขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบกลุ่มชนบทจึงมีความรู้ความเข้าใจต่ำกว่าในเขตเมือง โดยเฉพาะพฤติกรรมเกี่ยวกับการกระจายทรัพย์สิน ๓ พฤติกรรม ทั้งห้ามความสามารถ ความจำเป็น และกระจายอย่างเท่า ๆ กัน

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยคิดว่ามีส่วนทำให้กลุ่ม เมืองและกลุ่มชนบทแตกต่างกันคือ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีลักษณะอาชีพเป็นตัวกลางสำคัญ เพราะว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๕ มีอาชีพทางเกษตรกรรม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว ๒๕๐๖ : ๔/๑-๑๒) ประชาชนเหล่านี้ก็จะทำงานเพื่อกินเพื่อใช้อย่างเดียว สภาพแวดล้อมจึงไม่ส่งเสริมและกระตุ้นให้มีประสบการณ์มาก ในขณะที่กรุงเทพฯ และเขตเมืองมีประชากรมีอาชีพหลักต่าง ๆ กันคือ รับราชการ ธุรกิจการค้า หรือเป็นลูกจ้างในแหล่งอุตสาหกรรมและบริษัทต่าง ๆ เพราะฉะนั้นรายได้จากอาชีพหลักจึงแตกต่างกัน จากสถิติในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ รายได้ต่อคนต่อปีของเกษตรกรเท่ากับ ๔๒๘๘ ของลูกจ้างเท่ากับ ๒๑,๔๓๑ ส่วนในอาชีพธุรกิจส่วนตัวเท่ากับ ๔๒,๑๐๐ (กองบัญชีประชาชาติ ๒๕๒๔ : ๑๔) ดังนั้นจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อการดำรงชีวิต ความคิดความอ่านจึงแตกต่างกัน

ประการสุดท้าย ลักษณะทางชนบประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเมือง และชาวชนบทแตกต่างกัน จึงทำให้ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและความเชื่อแตกต่างกันไปด้วย ชาวชนบทมีโลกทัศน์เป็นคนหัวโบราณ ยึดมั่นในประเพณี แก้อใจได้ยาก ระดับความคิดและความเข้าใจจึงแคบ เชื่อถือโชคลาง ฤกษ์ยาม ผิดกับชาวเมืองนี้พยายามจะแก้ไข และเปลี่ยนแปลงตัวเองตลอดเวลา เพื่อให้ทันเหตุการณ์ ทันโลก ชาวเมืองจึงมีความคิดที่มีเหตุผลและก้าวหน้ามากกว่าชาวชนบท

๖. อาชีพหลักของครอบครัว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางที่ ๒๑ และภาพที่ ๖ พบจะสรุปได้ว่าประชากรที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$ ขึ้นไป) มีจำนวน ๑๒ พฤติกรรม โดยที่ประชากรที่มีอาชีพหลักของครอบครัวเป็นข้าราชการมีแนวโน้มของความรู้ความเข้าใจสูงสุด กล่าวคือ สูงกว่าอาชีพธุรกิจการค้า ๒ พฤติกรรม สูงกว่าอาชีพลูกจ้างเอกชน ๓ พฤติกรรม และสูงกว่าอาชีพผู้ใช้แรงงาน ๑๐ พฤติกรรม ส่วนประชากรที่มีอาชีพหลักของครอบครัวเป็นผู้ใช้แรงงานเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจต่ำสุดจำนวน ๑๒ พฤติกรรม

ความแตกต่างที่พบในการวิจัยครั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่าเนื่องจากสาเหตุ ๒ ประการคือ

ประการแรก เนื่องจากอาชีพต่าง ๆ มีลักษณะงานและสิ่งแวดล้อมเป็นคนละอย่างกัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งเป็น ๔ ลักษณะคือ

ก. อาชีพข้าราชการ ลักษณะงานมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบวินัย เชื้อพียงผู้บังคับบัญชา งานส่วนใหญ่ให้บริการแก่ประชาชน จึงจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลา มีหลักประกันความมั่นคงของชีวิต

ข. อาชีพลูกจ้างเอกชน ลักษณะงานส่วนใหญ่อยู่ภายใต้คำสั่งและคำแนะนำของผู้อื่น ไม่ต้องมีการแข่งขันกันมาก มีหลักประกันไม่แน่นอน

ค. อาชีพธุรกิจการค้า ลักษณะงานมุ่งเน้นในด้านผลประโยชน์ ความร่ำรวยและความสำเร็จในชีวิต จึงเป็นอาชีพที่อิสระแต่ต้องมีการต่อสู้แข่งขันกับบุคคลอื่น

ง. อาชีพผู้ใช้แรงงาน ส่วนใหญ่เป็นชาวนา ชาวไร่ หรือกรรมกร ลักษณะงานต้องใช้กำลังกาย หาเช้ากินค่ำ จึงมีฐานะต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ขาดหลักประกันในชีวิต

ดังนั้นในกลุ่มอาชีพต่างกัน จึงมีวิธีการดำเนินชีวิต ทักษะคติ และความเชื่อที่แตกต่างกัน จากการวิจัยครั้งนี้อาชีพผู้ใช้แรงงานมีแนวโน้มที่ความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากอาชีพนี้อยู่ในสภาพที่ต้องดิ้นรน เพื่อการดำรงชีพ ใช้เวลาและแรงงานไปในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลาอยู่ใกล้ชิดกัน ทำให้การอบรมสั่งสอนและเอาใจใส่ในการดำเนินการเรียนมีน้อย จึงไม่สามารถปลูกฝังแนวความคิดทางจริยธรรมให้แก่เด็กได้ อีกทั้งบิดามารดาเองก็อาจมีความคิดทางจริยธรรมไม่สูงพอด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับครอบครัวที่มีอาชีพรับราชการ จะมีเวลาให้

กับครอบครัวมาก ให้ความสำคัญกับการอบรมสั่งสอนและกวดขันด้านการเล่าเรียนของลูกหลานเป็นพิเศษ จึงส่งผลให้ความรู้ความเข้าใจของบุคคลในกลุ่มนี้มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดโดยส่วนใหญ่

และในพฤติกรรมการประกอบอาชีพอิสระ การบริจาทรทรัพย์ และการอำนวยความสะดวกแก่สาธารณะ กลุ่มอาชีพธุรกิจการค้ามีความรู้ความเข้าใจที่สูงกว่ากลุ่มอาชีพผู้ใช้แรงงาน ทั้งนี้เพราะว่าอาชีพธุรกิจการค้าเป็นอาชีพที่อิสระอยู่แล้ว จึงเข้าใจลักษณะงานและสภาพอาชีพได้ดี ประกอบกับอาชีพนี้มักมีรายได้สูง ครอบครัวก็ร่ำรวยมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย สามารถจับจ่ายใช้สอยได้อย่างเต็มที่ มีเงินทองเหลือเก็บ ดังนั้นความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมการบริจาทรทรัพย์ และการอำนวยความสะดวกแก่สาธารณะจึงมีแนวโน้มที่สูงกว่าบุคคลจากอาชีพผู้ใช้แรงงาน

สาเหตุอีกประการที่มีผลให้ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีอาชีพหลักไม่เหมือนกันมีความแตกต่างกัน ได้แก่ระดับฐานะทางเศรษฐกิจ อันเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องจากความแตกต่างของลักษณะอาชีพ กล่าวคือ อาชีพผู้ใช้แรงงานจะมีฐานะยากจนกว่าอาชีพรับราชการ ธุรกิจการค้า และลูกจ้างเอกชน การที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ บุคคลในกลุ่มนี้จึงมีความวิตกกังวลสูง และการตั้งบ้านเรือนมักอยู่ในที่ห่างไกลความเจริญ จนทำให้มีประสบการณ์แคบและจำกัด ความรอบรู้จึงไม่แตกฉานเท่ากับบุคคลที่ต้องต่อสู้แข่งขันกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งพบมากในอาชีพธุรกิจการค้า

โดยสรุปบุคคลที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำและระดับฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญ มีผลให้ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ตอนที่ ๓ ความปรารถนาต่อผลการกระทำต่าง ๆ

จากผลการวิจัยในตารางที่ ๒๓ พบว่านักเรียน ครู และผู้ปกครองมีความปรารถนาในผลการกระทำด้านความสำเร็จในชีวิตและการงานสูงที่สุด ส่วนความปรารถนาที่จะให้ชีวิตและทรัพย์สินมีความมั่นคงปลอดภัย เป็นอันดับสูงรองลงมา และการทำให้มีทรัพย์เงินทองเป็นความปรารถนาลำดับสุดท้ายของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

การที่นักเรียน ครู และผู้ปกครอง จัดอันดับความน่าปรารถนาเกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิตและการงานเป็นอันดับแรก สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันที่จะต้องมีการต่อสู้แข่งขัน เพื่อโอกาสความก้าวหน้าและเป็นหลักประกันสำหรับอนาคต ประ-

ชาชนจึงตื่นตัวและกระตือรือร้นที่จะพยายามให้เกิดความสำเร็จในชีวิต ผลที่ได้แตกต่างจากการวิจัยของสุนทร โกมิน และสนธิ สัมครการ (๒๕๒๒ : ๗๔) ที่ศึกษาระบบค่านิยมของคนไทยในกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๕๖๔ คน จากกลุ่มอายุ อาชีพ และถิ่นที่อยู่ต่างกัน คนไทยให้อันดับค่านิยมจุดหมายปลายทางด้านความสำเร็จในชีวิตไว้สูงเป็นอันดับ ๔ และเมื่อเปรียบเทียบกับค่านิยมของเยาวชนไทยที่ ประสาร มาลากุล (๒๕๒๓ : ๖๐) ทำให้ ก็พบว่ามีความแตกต่างกันคือ เยาวชนไทยให้ค่านิยมด้านความมั่นคงปลอดภัย เป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยมอยู่ในอันดับแรก แต่การวิจัยครั้งนี้จัดอันดับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไว้เป็นอันดับสอง ความแตกต่างกันดังกล่าวอภิปรายได้ว่าเนื่องจากการวิจัยของ สุนทร โกมิน ได้ใช้ค่ามัธยฐาน (Median) เป็นคะแนนในการจัดอันดับ ส่วนการวิจัยครั้งนี้ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) นอกจากนี้ก็มีความแตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือการวิจัยของ ประสาร มาลากุล กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนไทยทั้งหมดประกอบด้วยนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ส่วนในการวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยบุคคล ๓ ประเภท คือ นักเรียนหรือเยาวชนที่ศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครู และผู้ประกอบการ ซึ่งความแตกต่างในระดับอายุอาจเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อค่านิยม ดังที่ สมบัติและคณะ (๒๕๒๑) ได้พบว่าคนต่างอายุกันคือ วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่มีค่านิยมแตกต่างกัน

การให้ความปรารถนา ๒ อันดับแรกที่เป็นด้านความสำเร็จในชีวิตการงานและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นการแสดงถึงค่านิยมที่มุ่งเพื่อชีวิตส่วนตัวหรือส่วนบุคคลทั้งสิ้น ดังนั้นการให้ความปรารถนาที่สอดคล้องกับความจำเป็น สภาพความเป็นจริง และสิ่งแวดล้อมของบุคคลดังกล่าว นับว่าตรงกับ การอธิบายเชิงทฤษฎีที่ว่า ค่านิยมของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการดำเนินชีวิตของเขา และมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมตลอดเวลา (Feather ๑๙๗๕ : ๑๔ - ๑๕)

ส่วนความปรารถนาด้วยความมั่งมีทรัพย์สินเงินทอง นักเรียน ครู และผู้ประกอบการได้จัดไว้ในอันดับสุดท้าย ทั้งยังสอดคล้องกับการวิจัยของ สุนทร โกมิน (๒๕๒๒ : ๗๖) ทำให้เข้าใจว่า เงินทองและทรัพย์สินไม่มีความจำเป็นสำหรับชีวิตเท่ากับ การงานและความมีหน้ามีตาในสังคม แสดงถึงความสันโดษ มีกน้อย ไม่ค่อยมีความดิ้นรน ทะเยอทะยานที่จะเอาอย่างคนอื่น ถือเสียว่าความสำเร็จมั่งคั่งของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องของบุญวาสนา ทุกคนอาจมีความสุขได้เท่าเทียมกันทั้งนั้น ถึงแม้จะยากจน แต่บุคคลก็หาความสุขได้ตามควรแก่สภาพของตน จึงเห็นว่าความมั่งมีในทรัพย์สินเงินทองเป็นความต้องการสิ่งสุดท้ายที่บุคคลพึงจะมี